

POLITIET

Hemsedal 2016 og 2017

Hvilken effekt hadde de forebyggende tiltakene mot utelivsrelatert vold, sedelighet og narkotikakriminalitet vinteren 2016-2017?

Etterretning Sør-Øst

Innhold

Hemsedal 2016 og 2017.....	1
Bakgrunn for analysen	1
Utelivsrelatert kriminalitet i Hemsedal	1
Endringer i kriminalitetsbildet.....	3
Hva betyr dette?	5
Vedlegg: Hva vet vi om sammenhengen mellom beruselse og voldsutøvelse?.	

Bakgrunn for analysen

Kriminalitetsbildet i Hemsedal preges av at området er et yndet mål for skiturister, og har et yrende uteliv i tilknytning til dette. Det ble utarbeidet en temaanalyse av kriminalitetsbildet, med hovedvekt på voldskriminalitet i januar 2017 (Politiet 2017). Bakgrunnen for analysen var behovet for å belyse hvorvidt voldskriminaliteten spesielt, og kriminaliteten generelt, kunne forebygges og eventuelt ved hvilke virkemidler. I etterkant av analysen er det iverksatt en rekke tiltak, og i denne mini-analysen skal effekten av tiltakene analyseres.

Utelivsrelatert kriminalitet i Hemsedal

Kort oppsummert viste analysen av kriminalitetsbildet i Hemsedal at området er populært blant yngre skiturister som er ute etter fest og moro. Antallet lovbrudd økte sterk i helgene og feriene, og i at i underkant av 70 % av de som var siktet, mistenkt eller domfelt for lovbrudd i Hemsedal har bostedskommune et annet sted i landet. Statistikken over kriminalitetsbildet i Hemsedal sammenfalt med bildet som tegner seg i andre kommuner med mange skjenkesteder i Sør-Øst.

- Flest voldssaker i soner med skjenkesteder
- Flest på nattetid i helgene og natt til fredag
- Hovedandelen gjerningspersoner er menn i aldersgruppen "unge voksne", mellom 20-35 år.

Tiltakene som ble iverksatt i Hemsedal var i tråd med de rådene som gis rundt forebygging av utelivsrelatert kriminalitet, basert på en rekke ulike forskningsprosjekter.

Kort oppsummert viser forskningen at

- Voldsfrekvensen øker med
  - økt inntak alkohol
  - trange lokaler
  - høy lyd
  - dempet belysning

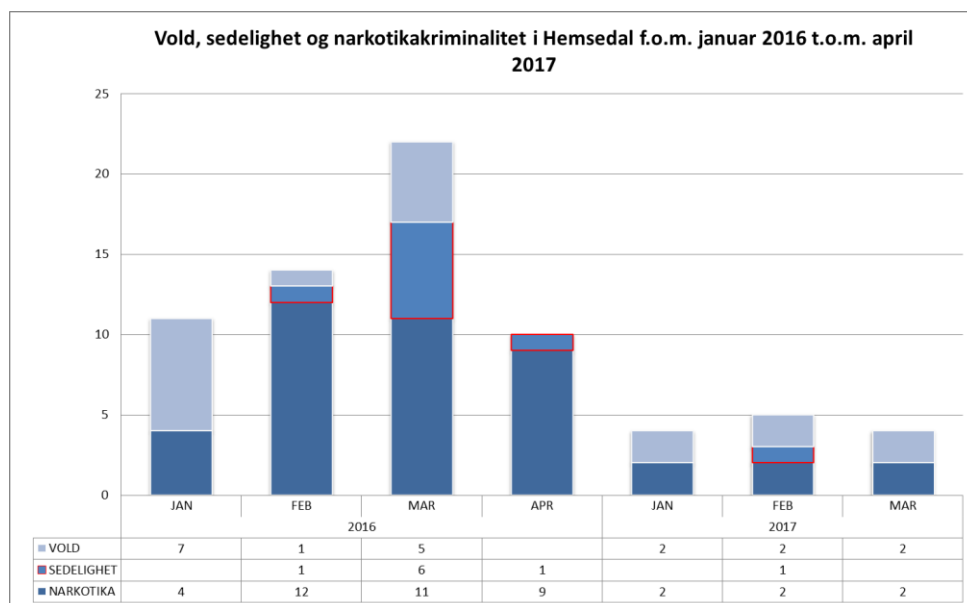
Følgende tiltak ble iverksatt i Hemsedal, i samarbeid med næringslivet og kommunen.

- Flere skjenkekontroller (Alkoholpolitisk handlingsplan Hemsedal kommune)
- Opplyste områder (i tilknytning til utesteder; næringslivet)
- Samarbeid med taxinæringen i Hemsedal (avvikling av køer osv)
- Bortvisning av overstadig berusede personer (politiet og ordensvakter ved utesteder)
- Flere ordensvakter
- Kurs for alle ansatte i utelivet: Ansvarlig alkoholhåndtering (kommunen)
- Kunnskapsbasert politiarbeid. "På rett sted til rett tid"
- Omdisponere politimannskaper i politidistriktet

- Lansere holdningskampanje mot festrelaterte voldtekter, "Kjernekar".

Endringer i kriminalitetsbildet

"Nåværende tiltak er i tråd med de elementene som forskningen viser er sentrale i forhold til voldstilbøyelighet, og vil trolig ha en god effekt både for

å forebygge vold men også for å forebygge voldtekter og forsøk på voldtekter." (Politiet 2017)

Tiltakene kommunen, skjenkestedene og politiet iverksatte i fellesskap, ble implementert fra januar 2017. For å si noe om hvorvidt dette har hatt en dempende effekt på den utelivsrelaterte kriminaliteten sammenligner vi de

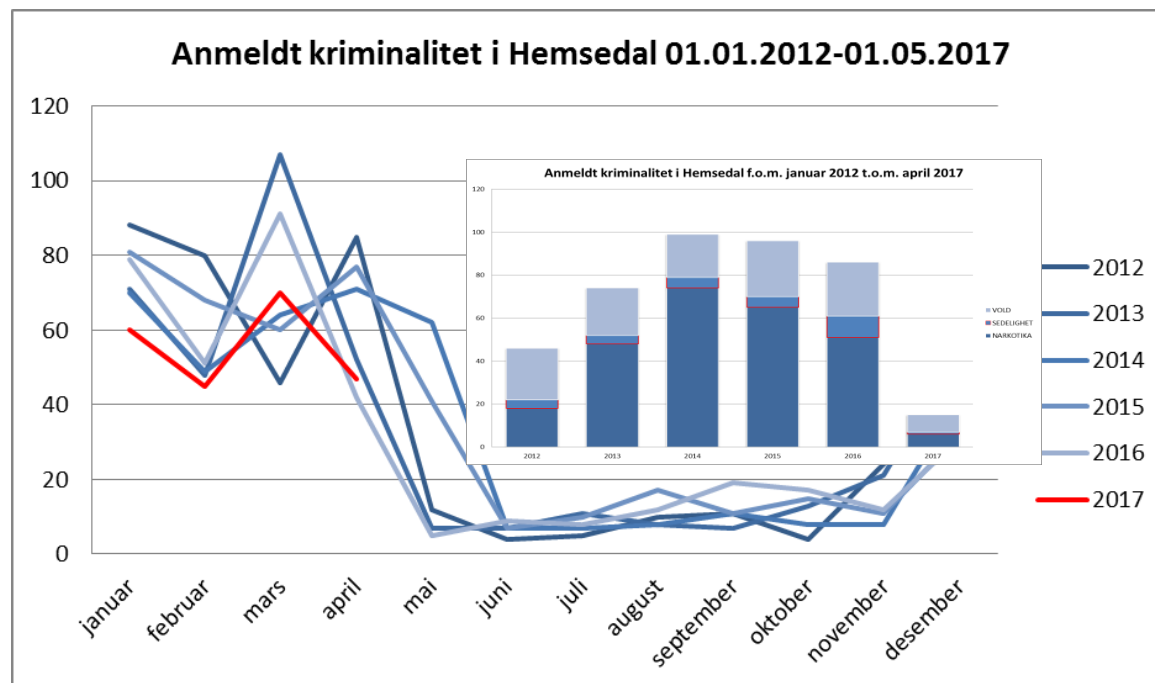
andmeldte sakene i perioden. I og med at et av tiltakene er økt tilstedeværelse av politi kan man forvente en økning i antall anmeldelser, nettopp pga økt oppdagelsesrate. På den annen side vil økt tilstedeværelse av synlig politi også virke dempende på antallet hendelser, fordi publikum opplever økt oppdagelsesrisiko.

Utslaget på antallet anmeldelser er det vi kaller signifikant, det vil si at det på tross av andre bakenforliggende variabler kan forstås som at den effekten tiltakene har hatt er positiv.

Hemsedal 2016 og 2017

Det er spesielt antallet anmeldte saker med gjerningstidspunkt mellom midnatt og kl. 03 som er redusert. I dette tidsrommet skjedde de fleste sakene som ble anmeldt i 2016, og antallet er kraftig redusert (fra hhv 6 til 0 i januar 2016-2017, og fra 9 til 2 i februar). I mars og april er antallet redusert fra hhv 11 og 9 til 0 de samme månedene i 2017. Tendensen i retning av kraftig reduksjon i antall anmeldte saker gjelder også andre typer kriminalitet. Antallet anmeldte vinningssaker i perioden er mer enn halvert i 2017 sammenlignet med samme periode i 2016.

Det er vanlig at kriminalitet utvikler seg i bølger, men såpass stor reduksjon i antall anmeldelser som vi finner fra samme periode i 2016 skiller seg ut. Ser vi på utviklingen over tid ligger de første tre månedene i 2017 godt under foregående år, og følger ellers samme utvikling over månedene i året så langt.

Hva betyr dette?

Det fremgår tydelig fra diagrammet over, som viser all kriminalitet i Hemsedal fra 2012 til 1.mai 2017, at kriminaliteten svinger i takt med turismen. Dette er en naturlig konsekvens av at innbyggerantallet øker markant i skisessongen, og at de som kommer fester. Inntak av alkohol eller andre rusmidler, kombinert med afterskifester i fulle lokaler med mye høy lyd og dunkel belysning, er med på å øke sannsynligheten for voldshendelser (se vedlegg for mer utfyllende redegjørelse). Februar 2017 hadde media flere oppslag om situasjonen med mye festing i Hemsedal, og om tiltakene som ble innført. At publikum fikk informasjon om dette bidro sannsynligvis også i positiv retning mht kriminalitet. Bevissthet rundt muligheten for å bli møtt av politi eller skjenkekontroll har mye å si for terskelen for å begå vold- eller sedelighets kriminalitet, eller bruke narkotika. Denne tendensen vil i midlertid avta ganske raskt etter oppslagene (starten av februar 2017). Som statistikken over anmeldt kriminalitet viser vedvarer reduksjonen til skisessongen avtar. Dermed er det grunn til å tro at den positive effekten er et resultat av de samordnede tiltakene næringslivet,

kommunen og politiet iverksatte vinteren 2017. I lys av at tiltakene samsvarer med metaanalyser av forskning innen rusrelatert vold er det ikke overraskende at de har en så god effekt. Det har ikke lyktes å få tallmateriale fra hotellnæringen vedrørende besøksbelegg i perioden januar-april 2016 og 2017, men det er ikke noe som tilsier at turiststrømmen har vært lavere i 2017 enn i 2016.

Oppdagelsesrisiko er en faktor som har sterk innvirkning på hvorvidt den enkelte velger å begå lovbrudd. Den påvirkes både av faktisk risiko for å bli oppdaget, og den opplevde risikoen. Dermed kan man forvente at effekten av tiltakene vil forsterkes over tid, ved at det blir mer og mer kjent blant publikum. Denne effekten kan ytterligere forsterkes ved å informere om tiltakene ved sesongstart vinteren 2017/2018.

Vedlegg: Hva vet vi om sammenhengen mellom beruselse og voldsutøvelse?

Det er en nær sammenheng mellom alkohol og vold, og at alkohol er en viktig faktor når man skal forklare endringer i voldsrater over tid.

"Sammenhengen mellom alkohol og vold er betinget av drikkemønster. I land med et beruselsesorientert drikkemønster er det en sterkere sammenheng mellom alkohol og vold enn i andre land, konkluderer Elin K. Bye i sin doktoravhandling."

(Bye, Elin K. 2011: Avhandling (doktorgrad) - Universitetet i Oslo, 2011:
http://www.sirus.no/filestore/Import_vedlegg/Vedlegg_publicasjon/sirusrap.1.12.pdf)

Drikkekultur varierer fra land til land og kultur til kultur. Bye finner at sammenhengen mellom alkohol og drap er sterkere i de landene i Øst-Europa som har mest skadelig drikkemønster, spesielt Russland og Hviterussland.

Alkohol og vold blant ungdom

I norsk kultur kan man generelt si at drikkemønsteret blant unge er mer preget av å være et beruselsesorientert drikkemønster enn blant mer voksne. I tillegg varierer nok mønsteret en del i forhold til hvilke anledning drikkingen finner sted i, og hvilke type sted. Skjenkekulturen i Hemsedal er preget av profilen området har markedsført seg med, et sted man kan samles med gode venner for å feste og stå på ski. Nærhet mellom skjenkestedene og hyttene i området

er godt tilrettelagt for den norske "vorspiel"-og "nachspiel"-kulturen, noe som vanskeliggjør kontrollen man kan tenke seg å ha av graden av beruselse. Dette er en kjent faktor i forhold til tilbøyelighet for å begå lovbrudd, kanskje spesielt volds- og sedelighetslovbrudd, da det i stor grad påvirker evne til å styre impulser og tenke konsekvenser ved handlingsvalg. Bye finner at alkoholrelatert vold er vanligere i land med sterk "beruselseskultur". Det er mer alkoholrelatert vold i Nord- enn i Sør-Europa.

Omfattende forskningslitteratur viser at alkohol er en vanlig ingrediens i tilfeller av vold, og at så vel gjerningspersoner som ofre svært ofte har vært beruset under voldshendelsen (Cherpitel, 2007; Graham et al., 1998; Pernanen, 1991; Roizen, 1997). Forskning viser videre at man er mer tilbøyelig til å utøve vold eller å bli offer for vold når man er alkoholpåvirket enn når man er edru (Pernanen, 1996), og vold forekommer oftere blant dem som drikker mye og er ofte beruset (Pernanen, 1996; Room & Rossow, 2001). De aller fleste drikkesituasjoner går imidlertid fredelig for seg, og de fleste opplever nok aldri å utøve vold eller bli offer for vold i tilknytning til alkoholinntak.

Det synes derfor rimelig klart at betydningen av alkoholberuselse for vold er betinget av ulike forhold knyttet til kontekst og personegenskaper. Noen personer kommer lettere i konflikt med andre når de er beruset, og noen drikkekontekster og drikkekulturer vil lettere fremme aggresjon og vold

ved alkoholpåvirkning enn andre (Room & Rossow, 2001). I eksperimentstudier har man vist at aggressiv atferd forekommer oftere under alkoholberuselse og at aggresjon øker med økende promillenivå, men dette er først og fremst betinget av at forsøkspersonene utsettes for en form for provokasjon (Gustafson, 1995). Slike studier har også vist at personer som er impulsive eller som generelt har lett for å reagere aggressivt, er mer tilbøyelige enn andre til å bli aggressive under beruselse (Giancola, 2002a), og det ser ut til at menn lettere tyr til vold når de er beruset enn kvinner (Giancola, 2002b; Gussler-Burkhardt & Giancola, 2005).

Tendensen til å tolke nøytrale ansiktsuttrykk som aggressive øker med økt promille, og evnen til å analysere en situasjon reduseres. Dermed vil situasjoner og mennesker som ellers ikke ville vært provoserende kunne bli det, med økt promille.

Skjenkesteders betydning for voldsomfang er viet mye interesse i medier og i alkoholpolitiske debatter. Forskning viser at vold forekommer forholdsvis ofte på eller like utenfor skjenkesteder (Graham & Homel, 2008). Her i Norge har politirapporter fra bl a Oslo (Grytdal & Meland, 2011) og Trondheim (Sør-Trøndelag politidistrikt, 2010) vist at en betydelig andel av den politianmeldte volden skjer på skjenkesteder (inkludert uteservering og utendørs røykesoner), og spesielt i bysentrum er denne andelen temmelig høy (28

% og 47 % i henholdsvis Oslo og Trondheim).

Noen typer av skjenkesteder er klart mer belastet med vold enn andre. Det framgår at volden på skjenkestedene oftest forekommer på nattklubber, diskotek, barer og dansesteder. Dette samsvarer med funnene Bye viser til, om at beruselsesorientert drikkemønster i sterkes grad innvirker på tilbøyeligheten til å begå voldshandlinger. I en gjennomgang av internasjonal forskning på feltet har Graham og Homel (2008) oppsummert forhold som særlig synes å øke risikoen for vold på skjenkesteder. Disse omfatter blant annet høyt støynivå, dårlig belysning, trengsel, høyt beruselsesnivå blant gjestene, og aksept for ufin opptreden (Graham & Homel, 2008).

"Fra en stor forskningslitteratur på effekt av ulike alkoholpolitiske virkemidler er det klart at tilgjengelighetsbegrensende tiltak gjennomgående er effektive for å begrense alkoholkonsum og alkoholrelaterte problemer "(Babor et al., 2010).

En rekke studier fra blant annet USA og Australia har vist at det er en klar sammenheng mellom antall skjenkesteder og voldsomfang i et område; - jo høyere antall skjenkesteder innenfor et område, desto større er voldsomfanget (Campbell et al., 2009; Livingston, 2008; Popova, Giesbrecht, Bekmuradov, & Patra, 2009).

Tilsvarende har man vist at endringer i antall skjenkesteder er knyttet til endringer i voldsomfang; - med økende antall skjenkesteder, øker voldsomfanget – og vice versa (Livingston, Chikritzhs, & Room, 2007). Dette er også vist i en studie fra Norge; med økende antall skjenkesteder, økte også antallet voldstilfelle (Norström, 2000).

Samtidig som man må erkjenne at å begrense antall skjenkesteder forebygger voldsutøvelse er det også et økonomisk element, hvor en kommunes økonomi profiterer på å ha et godt utbygd næringsliv og uteliv. Disse hensynene må veies opp mot hverandre. Kriminalietetsbildet i Hemsedal viser med all tydelighet at markedsføringsprofilen, men ung målgruppe og fokus på fest og moro kombinert med skikjøring, har konsekvenser knyttet til antall lovbrudd. Som vist over er gjerningspersonene menn mellom 20 og 35 år, de fleste bosatt andre steder i landet. Det er grunn til å anta at en stor andel av denne gruppen er tilreisende turister, selv om ikke alle er det.

Et annet tilgjengelighetsbegrensende tiltak er regulering av skjenketider, og her i Norge er dette trolig det mest omdebatterte virkemidlet i skjenkepolitikken. I tre nyere oversiktsarbeider har forfatterne gjennomgått internasjonal forskning som har belyst en mulig betydning av skjenketidsendring for voldsomfang og/eller andre typer av alkoholrelaterte problemer (Hahn et al., 2010; Popova et al., 2009; Stockwell & Chikritzhs, 2009). I disse litteraturgjennomgangene

konkluderes det med at de metodologisk gode studiene i hovedsak har funnet at en innskrenking i skjenketiden har redusert volden (eller andre problemer), mens en utvidelse av skjenketiden har ført til en økning i vold og andre problemer. Ett eksempel er fra den brasilianske byen Diadema (som er på størrelse med Bergen), hvor skjenketiden ble redusert fra døgnkontinuerlig skjenking til skjenkestopp kl 23.00. Skjenketidsreduksjonen ble fulgt av en betydelig reduksjon i voldsomfanget, og antallet drap gikk ned med cirka 44 % (Duailibi et al., 2007). I Reykjavik på Island gikk politikerne den motsatte veien, fra å ha skjenkestopp kl. 02.00 i helgene fikk byens skjenkesteder i 1999 anledning til å skjenke døgnet rundt. Endringen ble blant annet begrunnet med at man ville få bukt med vold og skadeverk knyttet til trengsel og taxikøer ved skjenketidens slutt. Evalueringen av dette tiltaket viste at man riktignok lyktes i å redusere ansamlingen av folk ute i sentrum mellom kl. 3.00 og 5.00, men omfanget av voldsskader økte betydelig. Antallet pasienter i akuttmottak med voldsskader nattetid i helgene økte med 34 % i året etter skjenketidsendringen (Ragnarsdottir, Kjartansdottir, & Davidsdottir, 2002).

I praksis er det imidlertid ofte slik at skjenketidsendringer (i likhet med mange andre politiske endringer) er relativt små. Det er publisert to studier som har belyst mulige effekter av slike mindre skjenketidsendringer på voldsomfang. Den ene studien er fra

den australske byen Newcastle, hvor man innskrenket skjenketidens slutt med halvannen time, kombinert med at gjester ikke kunne komme inn på skjenkesteder de siste to timene av skjenketiden ("one-way door policy") (Kypri, Jones, McElduff, & Barker, 2011). I perioden etter disse restriksjonene gikk volden nattestid i Newcastle sentrum ned med 37 % sammenliknet med en naboby uten skjenketidsendringer. Den andre studien er fra Norge og er en analyse av skjenketidsendringer og vold i 18 norske byer på 2000-tallet (Rossow & Norström, 2012). I alle disse byene var skjenketidsendringen, hva enten det var en utvidelse eller en innskrenkning, på to timer eller mindre, og oftest en halv til en time. Studien viste at med en times endring i skjenketiden var det en gjennomsnittlig endring i sentrumsvolden nattestid i helgene på 16%; dvs en utvidelse av skjenketiden var forbundet med en økning i volden og en innskrenkning i skjenketiden var forbundet med en reduksjon i volden. Sammenhengen var tilnærmet like stor ved en utvidelse av skjenketiden som ved en innskrenkning av skjenketiden. Det ser derfor ut til at selv relativt små endringer i skjenketiden kan ha betydelig effekt på vold." (Ibid.)

Alder er også et aspekt som innvirker på evne til konsekvensenkning og på tilbøyelighet til å utøve vold. Aldersgrensen et skjenkested setter for inngang er et effektivt virkemiddel for å forebygge vold, slik også ansvarlig skjenking og fokus mot overskjenking er det. Det er per i dag ikke åpnet for 18-års inngang ved skjenkestedene i Hemsedal, noe

som trolig også er en av forklaringene på at få såpass unge inngår i anmeldelsene i området